

Враховуючи динамічність фінансової системи, питання класифікації фінансових посередників залишається відкритим, адже зі зміною навіть окремих складових фінансового ринку, набувають нової форми взаємовідносини між економічними суб'єктами, з'являються нові чи змінюються існуючі фінансові послуги.

Список використаних джерел:

1. Васенко В. К. Фінансове посередництво : колект. монографія / В. К. Васенко . – Черкаси : Вид-во ПП Чабаненко Ю. А., 2009. – 450 с.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Еш С. М. Формування фінансового посередництва на ринку фінансових послуг / С. М. Еш // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 2 (1). – С. 226 – 230.
4. Зимовець В. В. Фінансове посередництво : навч. посіб. / В. В. Зимовець, С. П. Зубик. – К. : КНЕУ, 2004. – 288 с.
5. Національна комісія що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг : Огляд ринків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfr.gov.ua/content/oglyad-rinkiv.htm>
6. Офіційний сайт Національного банку України – Монетарний огляд [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>
7. Савлук М. І. Гроші та кредит : підруч. / М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко. – К. : КНЕУ, 2006. – 744 с.
8. Унінець-Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг: теорія і практика : навч. посіб. / В. П. Унінець-Ходаківська ; Вид. 2-ге, доп. і перероб. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.
9. Чеберяко О. В. Економічна сутність та призначення фінансових посередників в Україні / О. В. Чеберяко, А. Б. Лобода // Бізнесінформ. Економіка. Фінанси, грошовий обіг і кредит. – 2014. – № 3. – С. 334 – 340.
10. Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку : [монографія] / І. О. Школьник. – Суми : ВВП «Мрія-1» ЛТД, УАБС НБУ, 2008. – 348 с.

Рецензент – к.е.н., професор Аранчій В. І.

УДК: 331.105: 304.4

ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ШЛЯХОМ ВИКОНАННЯ ЦІЛЬОВИХ ПРОГРАМ

Ігнатенко М.М., к.е.н., докторант

Уманський національний університет садівництва

Визначено актуальність та особливості здійснення освітньої підготовки фахівців і забезпечення соціальної відповідальності в Україні та провідних країнах світу. Виявлено їх проблеми і перспективи на рівні вітчизняних ВНЗ та суб'єктів господарювання. Здійснено оцінку соціальної відповідальності у формі розробок та виконання державних цільових соціальних програм, у реалізації яких беруть участь регіональні владні структури, окремі підприємства та організації. Враховано особливості суб'єктів господарювання агросфери, які доцільно враховувати при розробці програм підготовки фахівців з соціальної відповідальності в аграрних ВНЗ.

Ключові слова: *соціальна відповідальність, освітня парадигма, підготовка фахівців, навчальні заклади, тренінги, цільові програми, ефективність виконання.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах концепція соціальної відповідальності набула широкого поширення та всіляко підтримується у провідних країнах. Так, аналіз навчальних програм європейських вищих навчальних закладів свідчить, що вже впроваджено курс з корпоративної соціальної відповідальності у Лондонському метрополітенівському університеті (магістерська програма), університеті Йоркшира, Лейцерській бізнес-школі (магістерська програма), бізнес-школі Ноттінгемського університету (магістерська програма), університеті прикладних наук у Відні. У США є університети, які створили інститути з соціальної відповідальності, мета яких – удосконалення та проведення досліджень, розробка практичних рекомендацій, рецензування наукових робіт експертами у сфері соціальної відповідальності (Райерсонський університет, Державний університет Сан Жозе).

У деяких університетах закладено політику соціальної відповідальності (Бристольський університет, університет штату Індіана та інші). Центр вивчення етики для професіоналів при Іллінойському інституті технологій займається створенням інноваційних методик викладання та інтегрує курси професійної етики у навчальні програми університету та допомагає іншим університетам у розробці курсів та програм з відповідної дисципліни, проводить підготовку викладачів, організовує семінари для членів професійного суспільства та викладачів університетів, де вони обмінюються своїми новітніми здобутками та досвідом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розробки та реалізації програм, що мають соціальну спрямованість, не є новими у науковій практиці. У різні часи до них зверталися багато дослідників. Вітчизняні розробки з цієї проблематики пов'язані з іменами таких вчених, як А.В. Базилук, М.П. Войнаренко, Т.М. Кір'ян, В.І. Куценко, Е.М. Лібанова, О.В.Макарова, Б.Є. Надточій, В.М. Новіков, В.В.Онікієнко, О.М. Палій, В.І. Паніотто, А.П. Ревенко, Ю.І. Сасенко, О.О.Яременко та ін. Проте питання освітнього забезпечення соціальної відповідальності, підготовки фахівців з неї, оцінки впливу вказаних чинників на розробку та ефективність виконання цільових програм на рівні держави, регіонів, окремих підприємств потребують подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування необхідності формування освітнього забезпечення та підготовки фахівців здійснення соціальної відповідальності, визначення їх впливу на рівень виконання її цільових програм, врахування особливостей суб'єктів аграрного господарювання в аграрних ВНЗ у навчанні соціальній відповідальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні в освітній сфері питанням розробки та викладання навчальних дисциплін з соціальної відповідальності належної уваги дотепер не приділялось. Однак в останні роки вітчизняні вищі навчальні заклади поступово приходять до потреб створення та викладання курсу з соціальної відповідальності. Це Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України, Національний університет біоресурсів та природокористування. Йдеться, крім цього, про введення тем з неї до програми курсів з економіки,

етики бізнесу, міжнародного менеджменту, соціології, філософії тощо у Львівському інституті менеджменту, Київському національному економічному університеті ім. В.Гетьмана, Національному технічному університеті України “КПІ”, Запорізькому національному технічному університеті та іншій). На сьогоднішній день кожен ВНЗ втілює своє бачення щодо цього феномену і програми курсу [9].

Першим вагомим кроком до залучення вищих навчальних закладів до концепції соціальної відповідальності в Україні став тренінг “Викладання корпоративної соціальної відповідальності в університетах: із чого розпочати?”, ініційований та проведений Центром розвитку корпоративної соціальної відповідальності (м. Київ) наприкінці лютого 2009 р. У тренінгу взяли участь викладачі вищих навчальних закладів Києва, Донецька, Харкова, Дніпропетровська, Тернополя, Запоріжжя, Одеси, Львова та інших міст України.

Результатами цього заходу стало створення мережі ВНЗ “Корпоративної соціальної відповідальності”, учасники якої можуть обмінюватись інформацією та поповнювати свої знання з питань соціальної відповідальності, розробки навчальних програм щодо викладання соціальної відповідальності в умовах університетів та обговорення структури навчальних посібників та підручників, методичних розробок та рекомендацій з соціальної відповідальності, корпоративної доброчинності, соціальної економіки. Безумовно, освіта, фаховість менеджерів та управлінців є одним з чинників формування та виконання програм з соціальної відповідальності на рівні підприємств, регіонів та держави.

При цьому саме державні програми реалізуються через управлінський рівень регіонів та підприємств і організацій. Отже, проаналізуємо основні державні соціальні цільові програми, що реалізуються зараз та мають перспективи для реалізації в Україні у майбутньому (табл. 1). До уваги ми взяли п'ять, на наш погляд, найвагоміших державних цільових соціальних програм: подолання бідності, підтримки сім'ї, “Молодь України”, реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, соціальна програма забезпечення пожежної безпеки.

Таблиця 1

Аналіз державних цільових соціальних програм та рівня їх виконання*

Назва програми	Мета програми	Фінансове забезпечення	Рівень виконання
Державна цільова соціальна програма подолання та запобігання бідності на період до 2015 р.	Зменшення кількості бідного населення та запобігання виникненню хронічної бідності	За рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, що визначаються щороку, а також за рахунок коштів інших джерел	Виконувалась частково
Державна цільова соціальна програма підтримки сім'ї до 2016 р.	Збереження традиційних сімейних цінностей, посилення мотивації до реєстрації шлюбів, свідомого народження і виховання дітей,	З державного бюджету в межах 3857,5 тис. грн., з місцевих бюджетів — 8430,4 тис. грн., з інших джерел — 81,5 тис. грн.	Виконується частково

Назва програми	Мета програми	Фінансове забезпечення	Рівень виконання
	підвищення соціально-го захисту сімей, які опинились у складних життєвих обставинах		
Державна цільова соціальна програма “Молодь України” на 2009-2015 рр.	Створення системи правових та соціально-економічних умов для ефективної соціалізації та самореалізації молоді	Загальний обсяг фінансування становить 257419 тис. грн.	Має продовження
Державна цільова соціальна програма реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	Створення умов для реалізації державних гарантій і конституційних прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	Загальний обсяг фінансування становить 621209,92 тис. грн., з них з державного бюджету — 583797,92 тис., які спрямовані на соціальний захист дітей	Виконується
Державна цільова соціальна програма забезпечення пожежної безпеки до 2015 р.	Захист населення, доквілля від пожежі, підвищення рівня протипожежного захисту населених пунктів	Загальний обсяг фінансування становить 876,92 млн. грн.	Не виконувалася

** Згруповано автором за [4-8]*

Донедавна, існуючі дослідження та практика у сфері соціальної відповідальності та соціальних програм як її важливого прояву стосувалися здебільшого благодійності. Філантропія та пожертвування на соціальні потреби досі сприймаються як найтипівіша форма соціально-відповідальної бізнесової діяльності в Україні. У той же час існує практика, яка демонструє ширше залучення бізнесу, підприємств та організацій до такої діяльності, особливо в аграрній сфері економіки (прагнення до високої якості продукції, органічного виробництва, екологізації, турбота про працівників, оптимізація бізнес-процесів, а також відносно споживачів, постачальників, сільських та регіональних громад).

Як видно з табл. 1, значна частина соціальних програм національного рівня мають недостатнє фінансування, а через дефіцит бюджетних коштів взагалі не виконувалися. Тому соціальна відповідальність суб'єктів господарювання у перспективі розглядається як значне допоміжне джерело здійснення вказаних програм. Отже, соціально відповідальні підприємства мають стати частиною суспільної життєдіяльності, переходячи від простіших до більш розвинених форм і концепцій функціонування, у т.ч. через залучення до роботи у цьому напрямі спеціально підготовлених фахівців.

Слід зазначити, що за останні десять років було дуже мало соціальних програм для інвестицій у громади національного рівня. Знову ж таки саме ряд міжнародних компаній та їх українських філій, де працює відповідно підготовлений та соціально орієнтований менеджмент, почали розробляти фі-

лантропічні програми. Наприклад, ініціатива корпорації “Ейвон” по боротьбі з раком молочної залози, програма корпорації “Філіп Моріс” по лікуванню дітей, постраждалих від Чорнобильської катастрофи, програми компанії МакДональдз та ін.

Деякі підприємства розробляють власні концепції та програми соціальної відповідальності бізнесу і проголошують свою поведінку щодо неї. В українській економіці переважають галузі важкої (енергетика, металургія, важке машинобудування тощо), харчової та переробної промисловості, сільського господарства. Тому розвиток соціальної відповідальності підприємств національного господарства залежить від відношення суб’єктів господарювання до неї саме у цих сферах господарювання. Необхідно відзначити, що вони показують приклади соціальної відповідальності, принаймні на рівні великого бізнесу. На теперішній час реалізацією соціальних програм різних масштабів займається близько 50% суб’єктів господарювання (рис. 1).

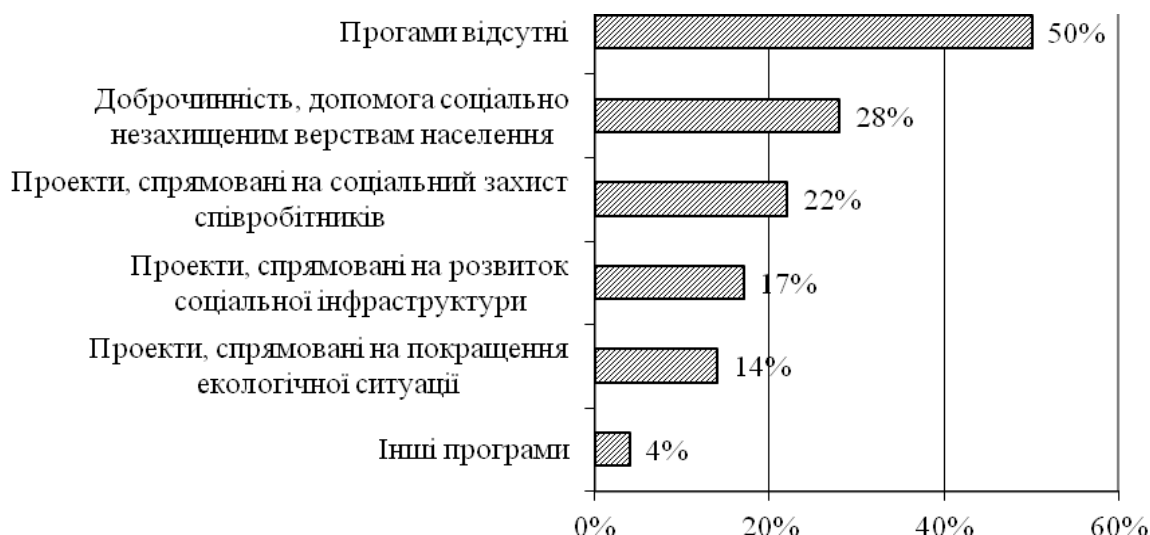

Рис. 1. Соціальні програми вітчизняних підприємств та їх спрямування (розроблено автором за [2])

Частіше за все їх увага зосереджена на благодійності та соціальному захисті працівників. Такі дані були отримані під час опитування Міжнародного кадрового порталу HeadHunter Україна [1]. Тільки половина українських суб’єктів господарювання, окрім своєї основної діяльності, займається також і реалізацією соціальних програм. Найчастіше йдеться про благодійність — допомогу соціально незахищеним прошаркам населення і медичним закладам. Також досить часто роботодавці стурбовані соціальним захистом власних співробітників, рідше — проектами, спрямованими на розвиток соціальної інфраструктури. А ось екологічні програми поки менш популярні.

Чим більше підприємство, тим вищий у нього рівень відповідальності перед працівниками і перед суспільством. Серед малих сільськогосподарських та агропромислових підприємств відсоток тих, у кого є соціальні проекти, ненабагато перевищує третину (34%). У випадку з компаніями середнього розміру це вже більше половини роботодавців (55%), а серед

компаній, де працює понад 2000 осіб, цей показник уже досягає 60%. Закономірно також, що малий і середній агробізнес більше тяжіють до благодійності, в той час як великі корпорації, інтегровані агропромислові підприємства та агрохолдинги більше зусиль та ресурсів приділяють системним проектам і програмам розвитку соціальної інфраструктури й покращення екологічної ситуації.

Висновки. Освітнє забезпечення соціальної відповідальності має вагомe значення у її здійсненні на рівні підприємств, регіонів та держави. Повною мірою продовольча спеціалізація суб'єктів господарювання агросфери у плані соціальної відповідальності могла б проявитися шляхом їх участі у державних продовольчих програмах – шкільного та студентського харчування, лікарняного, військового продовольчого забезпечення, які мають досить невеликі бюджети. Виробництво харчових продуктів пов'язане із значними ресурсами й відходами, великими обсягами використання тари і пакувальних матеріалів, водозабезпеченням. Тому велике значення має соціальна відповідальність через участь у розробці та виконанні державних програм з безвідходного виробництва, утилізації відходів, зворотного водокористування та енерго- і ресурсоощадності в цілому. Навчати цьому необхідно на рівні рядових працівників, спеціалістів, менеджерів, власників через різноманітні тренінги, курси, бакалаврські та магістерські програми на рівні аграрних ВНЗ.

Список використаних джерел:

1. Благодійні інституції України: сучасний стан та перспективи розвитку (за результатами соціологічного дослідження) / [О.В.Безпалько, Ю.М.Галустьян, А.В.Гулевська-Черниш, Г.М.Лактіонова, Л.Б.Магдюк, Д.В.Непочатова, Л.М.Паливода, Г.О.Притиск]; за заг. ред. А.В.Гулевської-Черниш. – К.: Книга плюс, 2008. – 120 с.

2. Зелена книга української благодійності – 2013 / Асоціація благодійників України, ІАЦ “Громадський простір”. – К., 2014. – 42 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.scribd.com/doc/230445318/>.

3. Макарова О.В. Соціальні програми в Україні: проблеми реалізації та шляхи реформування / О.В. Макарова // Демографія та соціальна економіка. – 2004. – № 1-2. – С. 59-66.

4. Про затвердження Державної цільової соціальної програми підтримка сім'ї до 2016 року [Електронний ресурс]: Постанова КМУ № 341 від 15.05.2013 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341-2013>.

5. Про затвердження Державної цільової соціальної програми подолання та запобігання бідності на період до 2015 року [Електронний ресурс]: Постанова КМУ № 1057 від 31.08.2011 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-2011>

6. Про затвердження Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2009–2015 роки [Електронний ресурс]: Постанова КМУ № 41 від 28.01.2009 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/41-2009>.

7. Про затвердження Державної цільової соціальної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [Електронний ресурс]: Постанова КМУ № 1242 від 17.10.2007 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1242-2007>.

8. Про затвердження Державної цільової соціальної програми забезпечення пожежної безпеки на 2012–2015 роки [Електронний ресурс]: Постанова КМУ № 590 від 27.06.2012 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/590-2012>.

9. <http://www.zntu.edu.ua/socialna-vidpovidalnist>.

Рецензент – д.е.н., професор Макаренко П.М.